

URSZULA TOKARSKA

STAN I UWARUNKOWANIA KULTURY PEDAGOGICZNEJ WSPÓŁCZESNYCH RODZICÓW W ŚWIETLE BADAŃ

Artykuł zajmuje się problemem „kultury pedagogicznej” rodziców. Przez kulturę pedagogiczną rozumiemy „szczególną zdolność do reagowania w sytuacjach wychowawczych zgodnych z potrzebami dziecka, a określoną przez wiedzę, system wartości, norm i sposobów zachowania się jednostki, jej świadomości, celów wychowawczych i umiejętne działanie wychowawcze”¹.

W związku z tym pojęciem zostaną przedstawione wyniki i wybrane aspekty badań własnych dotyczących kultury pedagogicznej rodziców. W teoretycznej części artykułu omówiono główne rodzaje i typy definicji „kultury pedagogicznej” wybranych autorów. Następnie w części metodologicznej badań ukazane zostaną hipotezy badawcze, metody i grupa badawcza. W części końcowej omówione będą wybrane elementy kultury pedagogicznej, uważane za szczególnie ważne: świadomość wychowawcza roli ojca, umiejętność stosowania nagród i kar w wychowaniu oraz wyprowadzone zostaną wnioski pedagogiczne z przeprowadzonych badań.

I. WSPÓŁCZESNY KONTEKST FENOMENU KULTURY PEDAGOGICZNEJ RODZICÓW

W obecnych czasach obserwuje się wiele niepokojących zjawisk dotyczących rodziny: kryzys wychowania w rodzinie, spadek autorytetu rodzicielskiego, przemoc, brak troski o wychowanie dzieci. Wpływają na to różne

---

Dr URSZULA TOKARSKA – pedagog, prowadzi wykłady z zakresu pedagogizacji rodziców; adres do korespondencji: tel. (015) 87 34 420.

¹ J. M a c i a s z k o w a, *Kultura pedagogiczna rodziców*, w: *Pedagogika opiekuńcza*, Warszawa 1977, s. 164.

czynniki, w tym także poglądy przekazywane w środkach masowego przekazu, w których akcentuje się konsumpcyjne, egoistyczne cele dla rodziców m.in. większe prawo do własnego szczęścia, np. realizowanie siebie itp. W związku z tym również pełnienie ról rodzicielskich jest uzależnione od takich czynników, jak: wolność i autonomia rodziców czy nawet egocentryzm. Z kolei brak czasu i akceleracja rytmu życia, kult wartości materialnych, wspomniany wyżej konsumpcyjny styl życia, pogoń za szczęściem osobistym, realizacja własnych celów i dążeń, a także bezrobocie wpływają negatywnie na wychowanie w rodzinie i powodują, że rodzice w niewystarczającym stopniu okazują uczucia i przejawy zainteresowania sprawami dziecka, a wręcz są nieobecni w życiu dziecka lub ograniczają swoją rolę rodzicielską do zaspokojenia jedynie jego potrzeb materialnych i fizjologicznych. Dlatego też niezbędna wydaje się specjalna praca jako „pedagogizacja rodziców”.

Jej zadaniem jest spowodowanie, aby rodzice kierowali się w wychowaniu przede wszystkim wiedzą i umiejętnościami pedagogicznymi, a nie intuicją i tradycją wyniesioną z własnego dzieciństwa. Powinni oni być świadomi własnej roli rodzicielskiej, znać potrzeby dziecka, stawiać jasne cele wychowawcze, umiejętnie nagradzać i karać, interesować się sprawami dziecka i w prawidłowy sposób okazywać mu swoje uczucia.

Tę potrzebę akcentują przeprowadzone badania stanu i uwarunkowań współczesnej kultury pedagogicznej rodziców. Badania są adresowane do nauczycieli, wychowawców, duszpasterzy, rodziców, a więc nie tylko do tych, którzy będą zajmować się pedagogizacją rodziców, lecz wychowywać dzieci, zwłaszcza w kręgu rodzinnym środowiska wychowawczego.

II. TEORETYCZNE PODSTAWY BADAŃ

Pojęcie „kultura pedagogiczna” nie jest jednoznacznie zdefiniowane, ponieważ definicji kultury jest bardzo wiele. Można w zasadzie wyróżnić dwa trendy określenia zjawisk kultury: w sposób opisowy i wartościujący. Tym pierwszym hołdują socjologowie, a drugim pedagodzy.

Według S. Czarnowskiego kulturę można określić „jako całokształt obiektywizowanych elementów dorobku społecznego wspólnych grup i z racji swej obiektywności ustalonych i zdolnych rozszerzać się przestrzennie”².

---

² *Kultura*, Warszawa 1948, s. 28.

Najczęściej przyjmuje się definicję kultury A. Kłoskowskiej „kultura jest to względnie zintegrowana całość obejmująca zachowanie ludzi przebiegające według wspólnych dla zbiorowości społecznej wzorów wykształconych i przyswojonych w toku interakcji oraz zawierająca wytwory takich zachowań”³.

Wieloznaczność ogólnego pojęcia kultury powoduje, że powstało również wiele definicji kultury pedagogicznej. W literaturze poświęconej temu zagadnieniu daje się zaobserwować brak jednoznacznego rozumienia i posługiwania się przez badaczy tym pojęciem, S. Kawula proponuje w tym miejscu termin „świadomość wychowawcza”⁴.

Konstytucja Soboru Watykańskiego II *Gaudium et spes* używa następujących sformułowań na określenie pojęcia „kultura”: „mianem kultury w tym sensie oznacza się wszystko, czym człowiek się doskonali i rozwija wielorakie uzdolnienia swego ducha i ciała, stara się drogą poznania i pracy poddać sam świat pod swoją władzę, czyni bardziej ludzkim życie społeczne, tak w rodzinie, jak i w całej społeczności państwa przez postęp obyczajów i instytucji, wreszcie w dziejach swoich w ciągu wieków wyraża, przekazuje i zachowuje wszelkie doświadczenia duchowe i dążenie w tym celu, aby służyły one postępowi wielu, a nawet całej ludzkości”⁵.

Ta soborowa i chrześcijańska wizja kultury zawiera kilka istotnych elementów. Wskazuje na człowieka, jako podmiot kultury, który tworzy dobra. Akcentuje wolność – bowiem kultura wypływa z bezinteresownej miłości. W końcu soborowe ujęcie kultury proponuje kryterium aksjologiczne. Nie wszystko, co człowiek tworzy, może być nazwane dziełem kultury. Kultura jest tym, przez co człowiek staje się bardziej człowiekiem.

Kryterium aksjologiczne wskazuje na wychowawczy wymiar kultury. Jest to pierwsze i zasadnicze zadanie kultury.

„W wychowaniu właśnie chodzi bowiem o to, ażeby człowiek stawał się coraz bardziej człowiekiem – o to, ażeby bardziej «był», a nie tylko więcej «miał» – aby więc poprzez wszystko, co «ma», co «posiada», umiał bardziej i pełniej być człowiekiem, tzn. ażeby również umiał bardziej «być» nie tylko

---

³ *Kultura masowa*, Warszawa 1983, s. 40.

⁴ Przez „świadomość latentną rozumie się coś, co się ma na myśli, gdy się mówi o czyjejs wiedzy, jego opiniach, postawach, o jego świadomości moralnej, obywatelskiej itp.” w: *Świadomość wychowawcza rodziców*, Toruń 1975, s. 19.; zob. także S. K a w u l a, *Kształcenie nowoczesnej świadomości wychowawczej rodziców*, „Ruch Pedagogiczny” 3(1974), s. 356-375.

⁵ Zob. J. W i l k, *Pedagogika rodziny*, Lublin 2002, s. 61-64.

«z drugimi», ale i dla «drugich». Podkreśla się w ten sposób służebny charakter kultury oraz prymat kultury duchowej przed materialną.

Wyakcentowanie wychowawczego charakteru kultury pozwala na wskazanie rodziny, która jest niezastąpionym miejscem wychowania, jako nośnika inkulturacji przez przekazywanie języka, wierzeń, tradycji, zwyczajów, wartości. Kultura jest zatem jednym z istotnych obszarów i narzędzi wychowania rodzinnego⁶.

Wychowanie zaś jest przekazywaniem osobie właściwych danej kulturze wzorów poznawczych, selekcyjnych, wartościujących. Przy tym chodzi o takie przekazywanie, by w jego wyniku człowiek chciał działać, tak jak działać powinien, czyli zgodnie z wzorcami, modelami kultury⁷.

Taka interpretacja wychowania pozwala zrozumieć dlaczego pedagodzy prezentują inny sposób rozumienia kultury, oni nie tylko opisują i wyjaśniają zjawisko, ale interweniują także w przebieg tego procesu, zmierzając do urabiania określonych postaw, do przejmowania przez wychowanka takich, a nie innych wartości i norm. Zatem „kultura pedagogiczna rodziców jest to szczególna zdolność do reagowania w sytuacjach wychowawczych zgodna z potrzebami dziecka, a określona przez wiedzę, system wartości, norm i sposobów zachowania się jednostki, jej świadomości, celów wychowawczych i umiejętne działanie wychowawcze”⁸.

W tak sformułowanej definicji i biorąc pod uwagę wymagania obecnych czasów można wyodrębnić następujące elementy kultury pedagogicznej:

1. Świadomość wychowawcza rodziców;
2. Określona wiedza (element poznawczy w kulturze pedagogicznej):
  - a) znajomość potrzeb dziecka;
  - b) znajomość celów i zasad wychowania;
  - c) znajomość cech, jakimi winien odznaczać się wychowawca;
  - d) znajomość trudności i zagrożeń rozwojowych.
3. Umiejętność nawiązywania stosunku wychowawczego (element emocjonalny w kulturze pedagogicznej):
  - a) stosunek uczuciowy rodziców do dziecka;
  - b) stosunek wychowawczy (pedagogiczny) rodziców do dziecka;

---

⁶ Tamże, s. 63-64.

⁷ Zob. A. K a m i ń s k i, *Funkcje pedagogiki społecznej*, Warszawa 1974, s. 54-55.

⁸ M a c i a s z k o w a, *Kultura pedagogiczna rodziców*, s. 164; zob. także: J. M a c i a s z k o w a, *Podnoszenie kultury pedagogicznej rodziny*, Warszawa 1978, s. 112; t a ż, *Kultura pedagogiczna*, „Oświata i Wychowanie” 10(1981), s. 187-194.

- c) atmosfera wychowawcza.
- 4. Znajomość i umiejętność stosowania metod i środków wychowawczych (element behawioralny w kulturze pedagogicznej):
  - a) umiejętność stosowania metod;
  - b) umiejętność stosowania nagród i kar;
  - c) umiejętność organizowania warunków wychowawczych w rodzinie;
  - d) stosunek rodziców do nauki szkolnej i dalszego kształcenia;
  - e) uznanie potrzeby doskonalenia wiedzy i umiejętności pedagogicznych.

III. METODOLOGICZNE PODSTAWY BADAŃ

Celem przeprowadzonych badań była próba odpowiedzi na pytanie: Jaki jest aktualny stan kultury pedagogicznej współczesnych rodziców i jakie uwarunkowania wpływają na kształtowanie się jej optymalnego poziomu?

W celu rozwiązania niniejszego problemu sformułowano następujące hipotezy:

H₁: Na obecny stan kultury pedagogicznej wpływają uwarunkowania zewnątrzrodzinne: środowisko zamieszkania, typ społeczno-zawodowy rodziny, współczesne przemiany (bezrobocie, rytm życia, brak czasu, dostęp do instytucji zajmujących się pedagogizacją rodziców).

H₂: Na obecny poziom kultury pedagogicznej wpływają uwarunkowania wewnątrzrodzinne: struktura rodziny, płeć, wiek rodziców, wykształcenie, pochodzenie społeczne, warunki materialne, praca zawodowa matek, liczba członków rodziny.

Jest to także próba odpowiedzi na szereg pytań szczegółowych:

1. Czy rodzice są świadomi własnej roli wychowawczej?
2. Czy posiadają wiedzę dotyczącą znajomości potrzeb dziecka?
3. Czy współcześni rodzice znają cele i zasady wychowania?
4. Czy rodzice znają cechy charakteryzujące wychowawcę?
5. Czy mają świadomość trudności i zagrożeń wychowawczych?
6. Czy posiadają umiejętności nawiązywania stosunku uczuciowego z dzieckiem?
7. Jaką tworzą atmosferę wychowawczą domu rodzinnego?
8. Jakiej najczęściej metody wychowawczej stosują rodzice?
9. Jakiej stosują nagrody i kary?
10. Czy posiadają umiejętność organizowania warunków wychowawczych?

11. Jaki jest stosunek rodziców do nauki szkolnej dzieci?
12. Czy współcześni rodzice chętnie korzystają z instytucji zajmujących się pedagogizacją rodziców?

Badania zostały przeprowadzone w różnych środowiskach: duże miasto (wojewódzkie), średnie (rejonowe), miasteczko, duża wieś (gmina), wieś podmiejska i wieś zachowawcza. W doborze tych środowisk kierowano się położeniem geograficznym (sieć komunikacyjna), strukturą administracyjno-gospodarczą, charakterem rejonu pod względem uprzemysłowienia, dostępem do placówek oświatowo-wychowawczych i kulturalnych.

Do badań posłużyły dwa narzędzia badawcze: kwestionariusz do badania kultury pedagogicznej i składniki charakterystyki środowiska lokalnego. Obliczeń dokonano w Ośrodku Obliczeniowym KUL z pakietu statystycznego SPSS.

IV. WYNIKI BADAŃ

Cel pracy, jakim była weryfikacja zamieszczonych we wstępie hipotez, oraz zebrany w toku własnych badań materiał empiryczny, jego statystyczne opracowanie i interpretacja wyników wyznaczają zakres wniosków końcowych:

- I. Na obecny poziom kultury pedagogicznej wpływają uwarunkowania wewnątrzrodzinne, takie jak: pełność rodziny ($p \leq 0,000$), płeć ($p \leq 0,000$), poziom wykształcenia ($p \leq 0,000$), warunki materialne ($p \leq 0,000$), praca zawodowa matek ($p \leq 0,000$).

Podstawowym elementem kultury pedagogicznej jest świadomość wychowawcza rodziców. Brak takiej świadomości oznacza, że rodzice nie zdają sobie w pełni sprawy ze swej roli wychowawczej i zrzucają odpowiedzialność za rozwój i wychowanie na inne instytucje: szkołę, państwo, Kościół, organizacje młodzieżowe, które mogą tylko wspierać, natomiast nie mogą zastąpić rodziny.

1. Pełność rodziny wpływa w istotny sposób na świadomość roli rodzicielskiej ojca i matki. Rodziny pełne i półsieroce wykazują wyższy poziom świadomości roli matki w stosunku do rodzin z czasową nieobecnością matki, roli ojca w stosunku do rodzin rozbitych, zrekonstruowanych i z czasową nieobecnością ojca.

Badając poglądy na rolę ojca w wychowaniu dziecka kierowałam się takimi uwarunkowaniami wewnątrzrodzinnymi, jak pełność rodziny (czy badani

z rodzin rozbitych i z czasową nieobecnością ojca są świadomi roli ojcowskiej w stosunku do rodzin pełnych?).

Struktura rodziny	Jaka jest rola ojca w wychowaniu dziecka?							
	Jest głową rodziny	Zapewnia byt materialny	Stawia wymagania	Otwiera dziecko na świat	Jest wzorem mężczyzny, męża i ojca	Nie pełni istotnej roli	Nie wiem	Ogółem w liczbach
Rodzina pełna – naturalna	70	79,4	26,1	19,5	34,3	3,2	2,8	467
Zrekonstruowana	45,5	54,5	–	–	36,4	9,1	9,1	11
p.u.	.000	.000	.002	.027	.015	.000	.000	–
Pólsier. rodz. samotnej matki	45,5	54,5	18,2	36,4	45,5	18,2	9,1	11
Rodz. rozbita	8,6	20	2,9	–	5,7	60	22,9	35
p.u.	.000	.000	.004	.005	.002	.000	.000	–
Rodzina z czasową nieob. ojca	30,5	72,9	6,8	3,4	10,2	10,2	8,5	59
Rodzina z czasową nieob. matki	50	35,7	–	–	–	21,4	14,3	14
p.u.	0,000	0,046	.000	.000	.000	0,039	.021	–

Tabela 1. Poglądy na rolę ojca w wychowaniu dziecka a struktura rodziny (pełność rodziny)

Z badań wynika, że istotnym czynnikiem wpływającym na świadomość wychowawczą roli ojca w wychowaniu dziecka jest pełność rodziny ($p < 0,000$).

Badani z rodzin pełnych naturalnych uważają, że ojciec przede wszystkim zapewnia byt materialny – 79,4%, że jest głową rodziny – 70%, znacznie mniej, bo tylko 26,1% dostrzega, że ojciec zapewnia stałość i konsekwencję w egzekwowaniu wymagań, 34,3% – że dostarcza wzoru mężczyzny, męża i ojca. Badani z rodzin pólsierocych i samotnej niezamężnej matki wykazują

się nieco wyższym poziomem w niektórych cechach świadomości roli rodzicielskiej ojca – 36,4% uważa, że ojciec jest dla dziecka reprezentantem świata zewnętrznego i społecznego, 45,5% – że jest wzorem mężczyzny, męża i ojca. Natomiast rodzice z rodziny rozbitej w większości – aż 60% – uważają, że ojciec nie pełni istotnej roli w życiu dziecka, a 22,9% – nie wie na czym ta rola miałaby polegać, niewiele – tylko 20% – że zapewnia byt materialny, a 8,6% – że jest głową rodziny. Badani z czasową nieobecnością ojca mają podobne poglądy, dla 72,9% – ojciec zapewnia byt materialny, tylko 30% – dostrzega, że ojciec jest głową rodziny, 10,2% – że nie pełni istotnej roli. Rodzice z rodzin zrekonstruowanych, rozbitych i z czasową nieobecnością matki i ojca uważają, że ojciec nie jest dla dziecka wzorem mężczyzny, nie otwiera na świat zewnętrzny i nie zapewnia konsekwencji w stawianiu wymagań. Zapewne jest to uzasadnione poprzez konflikty między rodzicami poprzedzające rozwód, ale brak ojca w wychowaniu pozbawia dziecko wzoru mężczyzny, męża i ojca, może stać się źródłem negatywnych skutków wychowawczych. Badania zatem potwierdzają, że tylko rodzice tworzący rodzinę pełną naturalną lub półsierocą są świadomi roli rodzicielskiej ojca i matki.

Prowadząc pedagogizację rodziców należy podkreślić, że warunkiem skutecznego wychowania w rodzinie jest prawidłowa struktura rodziny: jedność i spójność związku małżeńskiego. Silna więź uczuciowa łącząca członków rodziny, najpierw samych małżonków, a następnie także rodziców i dzieci, zapewnia prawidłowy rozwój dziecka. Bez tej więzi struktura rodziny jest słaba⁹. Należałoby podkreślić szczególne znaczenie w wychowaniu dziecka roli rodzicielskiej matki i ojca, ich miłości macierzyńskiej i ojcowskiej, które są tak różne, a jednak są komplementarne, wzajemnie się uzupełniają. Miłość matki jest bezwarunkowa, kocha dziecko i akceptuje takim jakim jest, ojciec zaś kocha w sposób uwarunkowany za to, że dziecko spełnia jego wymagania i oczekiwania¹⁰. Dziecko dzięki matce nawiązuje kontakt z ojcem, który reprezentuje świat zewnętrzny, materialny, społeczny. Zarówno ojciec jak i matka dostarczają wzorów, dzięki którym dzieci będą mogły pełnić w przyszłości role: żony, matki, kobiety, męża i ojca¹¹.

---

⁹ Zob. P. P o r e b a, *Pedagogizacja rodziców*, „Studia Warmińskie” 1968, t. VI, s. 421-496.

¹⁰ Zob. K. P o s p i s z y l, *O miłości ojcowskiej*, Warszawa 1976.

¹¹ W i l k, *Pedagogika rodziny*, s. 46.

2. Płeć jest istotnym czynnikiem wpływającym na świadomość roli matki i ojca, wiedzę, stosowane cele i zasady wychowawcze, kary i nagrody, stosunek uczuciowy i wychowawczy, na stosowanie nagród i kar. Różnice wynikające z uwarunkowań fizycznych i psychicznych kobiet i mężczyzn powodują, że matki są bardziej serdeczne, łatwiej okazują uczucia miłości, nawiązują kontakty z dziećmi, w stosunku do mężczyzn, którzy są bardziej chłodni, surowi i wymagający.

Płeć	Jak reaguje pan(i) na złe zachowanie dziecka?							Ogółem w liczbach
	Kary fizyczne	Kary słowne	Tłumaczenie i wyjaśnianie	Izolowanie	Perswazja	Odbieranie prezentów	Okazywanie smutku i zawodu	
Ojcowie	38,1	21,8	55,1	13,6	4,8	16,3	15,6	147
Matki	16,6	26	85,2	11,9	6	26,2	31,4	8
Ogółem w liczbach	22,6 (120)	24,8 (132)	76,9 (409)	12,4 (66)	5,6 (30)	23,5 (125)	27,1 (144)	532
P.u.	0.000		0.000	0.000		0,010	0.000	

Tabela 2. Sposoby reagowania na złe zachowanie dziecka a płeć badanych

Z badań wynika, że najczęstszym sposobem reagowania na złe zachowanie dziecka jest tłumaczenie i wyjaśnianie – 76,9%, okazywanie smutku i zawodu – 27,1%, kary słowne (krzyk, przezwiska) – 24,8%, odbieranie wartościowych rzeczy – 23,5%, kary fizyczne – 22,6%, izolowanie – 12,4%, perswazja – 5,6%.

Wyniki badań wykazały, że matki i ojcowie nieco inaczej reagują na złe zachowanie. Matki częściej starają się tłumaczyć i wyjaśniać – 85,2%, znacznie rzadziej okazują smutek i zawód – 31,4%, odbierają prezenty – 26,2%, krzyczą i przezywają dziecko – 26%, stosują kary fizyczne – 16,6%. Natomiast ojcowie obok tłumaczenia i wyjaśniania – 55,1%, stosują również kary fizyczne – 38,1%, słowne (krzyk, przezwiska) – 21,8%, znacznie rzadziej okazują smutek i zawód – 15,6%.

Z powyższych danych wynika, że zarówno matki jak i ojcowie stosują kary pedagogiczne, takie jak: tłumaczenie i wyjaśnianie, ale również i kary niepedagogiczne (wywołujące lęk, agresję i szereg negatywnych zachowań), takie jak: kary fizyczne (szczególnie ojcowie), słowne (szczególnie matki).

Badani nie doceniają w pełni karania dziecka poprzez okazywanie smutku i zawodu. Płeć jest istotnym czynnikiem wpływającym na sposób karania ($p \leq 0,000$). Badania potwierdzają, że matki stosują kary bardziej oparte na uczuciu, podczas gdy ojcowie reagują w sposób bardzo surowy: bicie, krzyk, izolowanie i tłumaczenie. Miłość matki jest bezwarunkowa, kocha dziecko nawet wówczas, gdy postępuje źle, natomiast ojcowie za nieposłuszeństwo surowo karzą. Prowadząc pedagogizację należałoby zwrócić uwagę rodziców, jak wielkie znaczenie dla skuteczności kar ma cały kontekst sytuacji wychowawczych, a w szczególności: jakie stosunki łączą dziecko z rodzicami, jaka jest głębokość więzi emocjonalnej między nimi. Kara spełnia swoją funkcję, jeżeli dzięki niej dziecko zrozumie, że zachowało się źle, gdy budzi w nim chęć poprawienia swego zachowania. Dlatego też istotne jest, aby dziecko wiedziało i miało poczucie, że jest kochane, a karane jest za złe postępowanie.

Do najskuteczniejszych kar należy wyrażanie smutku i zawodu. Dla dziecka kochającego swoich rodziców poważną karą jest uświadomienie sobie, że się ich skrzywdziło. W przypadku słabych więzi uczuciowych taki smutek i zmartwienie nie są dostrzegane i nie wywołują żalu.

Natomiast kary niepedagogiczne, takie jak: kary fizyczne, przewiska, izolacja (zamykanie w pokoju) wpływają negatywnie na zachowanie dziecka, poniżają godność dziecka, upokarzają je, wywołują lęk, nerwice, wyzwalają agresję i nienawiść do osoby karającej. Aby uniknąć kar dziecko może oszukiwać rodziców, unikać ich. Zatem istotna jest w wychowaniu umiejętność stosowania nagród i kar.

II. Na poziom kultury pedagogicznej współczesnych rodziców wpływają także uwarunkowania zewnątrzrodzinne, takie jak: typ społeczno-zawodowy rodziny ($p \leq 0,000$) i środowisko zamieszkania ($p \leq 0,000$).

Środowisko zamieszkania wpływa w nieco mniejszym stopniu na obecną kulturę pedagogiczną rodziców. Rodzice ze średniego miasta, miasteczka i wsi podmiejskiej wykazują się wyższym poziomem kultury pedagogicznej w stosunku do rodziców zamieszkujących duże miasto i dużą wieś. Najniższym poziomem kultury pedagogicznej wykazali się rodzice ze wsi peryferyjnej, gdzie występuje brak jakichkolwiek placówek oświatowo-kulturalnych, a miejscowość jest zbyt oddalona od stref miejskich, przez co jest utrudniony dostęp do instytucji zajmujących się pedagogizacją rodziców.

Miejsce zamieszkania	Jeśli tak, to w jaki sposób?								
	Po-przez szkołę	Kursy przedmażeńskie	Uniwersytet dla rodziców	Poradnie ped.-psych.	Telewizję	Radio	Czytanie książek	Przygotowanie pedagog.	Ogółem
Duże miasto	12	12	–	8,7	31,3	18	25,3	18	150
Średnie miasto	18,9	11,4	1,5	7,6	39,4	3	28	13,3	132
Małe miasto	6,7	3,3	–	–	15	–	21,7	10	60
Duża wieś	10	18,6	–	8,6	20	4,3	27,1	10	70
Wieś podmiejska	6,7	10	–	6,7	3,3	–	15	1,7	60
Wieś peryferyjna	3,3	3,3	–	1,7	3,3	1,7	3,3	–	60
Ogółem w liczbach	11,3 (60)	10,5 (56)	0,4 (2)	6,4 (34)	23,7 (126)	6,6 (35)	22,2 (118)	10,9 (58)	532
P.u.	0,014	0,037			0,000	0,001	0,001	0,006	

Tabela 3. Sposoby zdobywania wiedzy o wychowaniu dziecka a miejsce zamieszkania

Z tabeli nr 3 wynika, że jeśli już badani uczestniczą w działaniach mających na celu podnoszenie wiedzy o wychowaniu, to najczęściej poprzez telewizję – 23,7%, czytanie książek – 22,2%, poprzez szkołę – 11,3%, poprzez przygotowanie pedagogiczne – 10,9%, kursy przedmażeńskie – 10,5%, radio – 6,6%, poradnię pedagogiczno-psychologiczną – 6,4%, uniwersytet dla rodziców – 0,4%. W świetle powyższych danych rodzice miejscy znacznie częściej biorą udział w podnoszeniu wiedzy o wychowaniu dzieci: poprzez czytanie książek, cecha ta jest istotna na poziomie ($p \leq 0,001$), telewizję ($p \leq 0,000$), przygotowanie pedagogiczne ($p \leq 0,006$) w porównaniu z rodzicami wiejskimi. Najgorzej przedstawia się sytuacja we wsi peryferyjnej; tylko 3,3% zdobywa wiedzę poprzez czytanie książek i telewizję, 1,7% – poradnię pedagogiczno-psychologiczną. Zapewne przyczynia się do tego trudny dostęp do instytucji, które zajmują się pedagogizacją rodziców.

Istotnym czynnikiem wpływającym na sposób zdobywania wiedzy o wychowaniu dzieci jest zawód wykonywany przez badanych rodziców. Rodzice

będący nauczycielami, wychowawcami, opiekunami, pielęgniarkami, aptekarkami znacznie częściej zdobyli wiedzę o wychowaniu poprzez czytanie książek i wykształcenie. Cecha ta jest istotna na poziomie $p \leq 0,000$.

V. ZAKOŃCZENIE

Z przeprowadzonych badań wynika, że stan kultury pedagogicznej współczesnych rodziców jest raczej niezadowolający. Rodzice w wielu elementach kultury pedagogicznej wykazują braki, szczególnie dotyczy to: 1) świadomości roli ojca w wychowaniu dzieci (badani nie doceniają, że ojciec jest również wychowawcą dzieci, reprezentuje świat zewnętrzny i społeczny, że kocha dziecko za spełnienie określonych wymagań, że dostarcza wzoru mężczyzny, męża i ojca); 2) znajomości potrzeb dziecka, zwłaszcza potrzeby akceptacji, aktywności i życzliwego zainteresowania (rozmowy); 3) znajomości celów wychowawczych, takich jak: dobrego obywatela, zdolnego do życia w społeczeństwie i w rodzinie, dobrego człowieka; 4) wiedzy dotyczącej stosowania zasad wychowawczych, takich jak: towarzyszenie dziecku (obecność), dostrzeżenie indywidualnych cech; 5) znajomości trudności i zagrożeń rozwojowych, takich jak: sekty, narkomania, niekontrolowane grupy rówieśnicze; 6) umiejętności nawiązywania stosunku uczuciowego (wielu badanych, szczególnie ojców, nie okazuje uczuć dziecku, rodzice zaniedbują okazywanie uczuć poprzez akceptację, zadowolenie, głaskanie i przytulenie); 7) umiejętności nawiązywania stosunku wychowawczego (rodzice nie doceniają takich cech wychowawcy, jak: tolerancja wobec dziecka, wyrozumiałość, otwartość na potrzeby dziecka; 8) tworzenia atmosfery wychowawczej w domu rodzinnym (badani przeważnie tworzą liberalną atmosferę); 9) umiejętności stosowania nagród i kar (wielu badanych stosuje niewychowawcze nagrody, takie jak: pieniężne i rzeczowe; podobnie jest z karami, rodzice więcej i częściej, szczególnie ojcowie, karzą dzieci biciem, zaś matki poniżają godność dziecka, przezywając i krzycząc); 10) umiejętności przydzielania dziecku stałych obowiązków (rodzice częściej uważają, że podstawowym obowiązkiem dziecka jest nauka, rodzice ze wsi peryferyjnej obciążają nadmierną pracą); 11) umiejętności organizowania czasu wolnego (badani nie organizują w sposób świadomy czasu wolnego dzieciom, nie wiedzą nawet jak dziecko go spędza); 12) stosunku rodziców do nauki szkolnej (rodzice przejawiają lekceważący stosunek do nauki szkolnej, nie kontrolują prac domowych dziecka, połowa badanych nie pomaga dzieciom w odrabianiu lekcji, wielu nie kontak-

tuje się ze szkołą, a jeśli już, to tylko raz w półroczu); 13) uznania potrzeby doskonalenia wiedzy i umiejętności pedagogicznych (tylko rodzice o wyższym poziomie wykształcenia podejmują działalność, aby zdobyć wiedzę o wychowaniu, rodzice wiejscy znacznie rzadziej uczestniczą w takich zajęciach, wynika to z braku placówek oświatowych zajmujących się pedagogizacją. Niewielu również badanych oczekuje pomocy w wychowaniu, a jeśli już to najczęściej od szkoły i nauczycieli.

Badani z rodzin inteligenckich i środowiska rodzinne pracowników umysłowych, legitymujących się wyższym poziomem wykształcenia, wykonujący takie zawody, jak: pielęgniarka, wychowawca, opiekun, nauczyciel, zamieszkujący środowiska miejskie lub podmiejskie, wykazują się wyższym poziomem kultury pedagogicznej. Rodzice z rodzin robotniczych, rolniczych i nie mających stałego zatrudnienia (bezrobotnych), legitymujący się podstawowym i zawodowym wykształceniem, zamieszkujący tereny wiejskie cechują się niższym poziomem kultury pedagogicznej.

Z przeprowadzonych własnych badań wynika, że stan obecny kultury pedagogicznej jest stosunkowo niski: dotyczy to zwłaszcza świadomości roli ojca w wychowaniu dziecka, znajomości potrzeb dziecka, wiedzy dotyczącej zagrożeń ze strony narkomanii i sekt, wiedzy na temat cech wychowawcy, przydzielania stałych obowiązków dziecku, organizowania czasu wolnego, okazywania uczuć oraz sposobu nagradzania i karania. Biorąc pod uwagę własne badania i dokonując porównania wyników badań z poprzednich lat, badani rodzice częściej stosują nagrody aniżeli kary, często rezygnują z wymierzania kar niepedagogicznych, takich jak: kary fizyczne i słowne na rzecz: tłumaczenia i wyjaśniania, okazywania smutku i zawodu, tworzą przeważnie atmosferę demokratyczną domu rodzinnego, liczą się z potrzebami i możliwościami dziecka. Na poziom kultury pedagogicznej wpływają takie uwarunkowania wewnątrzrodzinne, jak: struktura rodziny, płeć; praca zawodowa matek, poziom wykształcenia, a także uwarunkowania zewnątrzrodzinne, jak: typ społeczno-zawodowy rodziny, bezrobocie; konsumpcyjny styl życia, akceleracja rytmu życia, zagrożenia ze strony ideologii antypedagogiki, a także miejsce zamieszkania.

VI. WNIOSKI PEDAGOGICZNE

Pedagogizacją rodziców należałoby objąć szczególnie rodziców wiejskich, ale również i miejskich:

- poprzez środki masowego przekazu: telewizję i radio. Nadawanie audycji i programów edukacyjnych w godzinach popołudniowych, kiedy rodzice wracają z pracy i nie jest zbyt późno, aby oglądać telewizję (między godz. 16⁰⁰ a 23⁰⁰);
- poprzez szkołę na zebraniach rodzicielskich;
- poprzez kursy przedmażeńskie przygotowujące kandydatów do małżeństwa;
- poprzez poradnie rodzinne;
- poprzez parafie rzymskokatolickie (organizowanie pogadanek, prelekcji dotyczących wychowania dzieci);
- poprzez poradnie pedagogiczno-psychologiczne;
- poprzez dostarczanie rodzicom poradników i publikacji o wychowaniu dzieci poprzez szkoły, poradnie, parafie, biblioteki;
- można byłoby objąć pedagogizacją wszystkich uczniów gimnazjum, szkół średnich i zawodowych – poprzez wprowadzenie elementów z pedagogizacji rodziców do przedmiotu: Przygotowanie do życia w rodzinie.

BIBLIOGRAFIA

- C z a r n o w s k i S., Kultura, Warszawa: PWN 1948.
- K a m i ń s k i A., Funkcje pedagogiki społecznej, Warszawa: PWN 1974.
- K a w u l a S., Kształcenie nowoczesnej świadomości wychowawczej rodziców, „Ruch Pedagogiczny” 3(1974), s. 356-375.
- K a w u l a S., Świadomość wychowawcza rodziców. Stan aktualny, niektóre uwarunkowania, skutki oraz przyczyny, Toruń: UMK 1975.
- K ł o s k o w s k a A., Kultura masowa. Krytyka i obrona, Warszawa: PWN 1983.
- M a c i a s z k o w a J., Kultura pedagogiczna rodziców, w: Pedagogika opiekuńcza. Materiały z krajowej konferencji Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN, Warszawa: WSiP 1977.
- M a c i a s z k o w a J., Podnoszenie kultury pedagogicznej rodziny, Warszawa: Ministerstwo Oświaty i Wychowania, Instytut Badań nad Młodzieżą 1978.
- M a c i a s z k o w a J., Kultura pedagogiczna, „Oświata i Wychowanie” 10(1981), s. 187-194.
- P o r ę b a P., Pedagogizacja rodziców, „Studia Warmińskie” 1968, t. VI, s. 421-496.
- P o s p i s z y l K., O miłości ojcowskiej, Warszawa: CRZZ 1976.
- W i l k J., Pedagogika rodziny, Lublin: IP KUL 2002.

DER ZUSTAND UND DIE BEDINGUNGEN DER PÄDAGOGISCHEN KULTUR
GEGENWÄRTIGEN ELTERN IN DEM FORSCHUNGSLICHT

Z u s a m e n f a s s u n g

Die Arbeit bildet einen Versuch der Antwort auf die Frage wie das heutige Niveau der pädagogischen Kultur ist, und welche Faktoren dieses Niveau pädagogischen Kultur der Eltern beeinflussen.

Der Untersuchung wurde über eine Gruppe von Eltern 532 (fünfhundertzweiunddreißig) Personen aus der Stadt und aus Dorf gezogen. Aus meiner Forschung ergibt sich, daß pädagogisches Bewusstsein der Eltern sehr niedrig ist. Die Eltern sind meistens der Rolle des Vaters in dem Erziehungsprozess und Bedürfnisse des Kindes unbewußt. Sie gestalten nicht sinnvoll die Freizeit ihres Kindes, und anwenden solche unpädagogische Belohnungsmethoden wie: Sachliche Preise und Geldbelohnung, sowie und genauso unpädagogische Strafmethoden: Körperstrafe oder Beschimpfung. Die Eltern aus der Stadt sind aus einem höheren pädagogischen (Kultur Niveau im Vergleich zu den Eltern, die in einem Dorf – wo es keine Bildungstelen (Schulen, Beratungsbildung) gibt. Folgende Faktoren beeinflussen wesentlich das pädagogische Bewußtsein der Eltern, wie daß Geschlecht (Mutter sind mehr bewußt als Väter), Familienstruktur (Eltern aus den vollständigen Familien, charakterisieren sich mit dem höheren Bewusstsein), Ausbildung und der gesellschaftlich – sozialer Status der Familie.

Pädagogische Schlussfolgerungen: Die Pädagogisierung der Eltern ist durch die Massenmedien, Radio und Fernsehen, Beratungsbücher, Familienberatungsstellen, pädagogische Beratungsstellen, Universitäten und Schulen für Eltern zu errichten.

Słowa kluczowe: kultura pedagogiczna rodziców, świadomość rodziców, pedagogizacja rodziców, szkoły i uniwersytety dla rodziców, rola rodziców.

Key words: parents' pedagogical culture, parents' awareness, pedagogization of parents, schools and universities for parents, role of parents.

Schlüsselwörter: pädagogischen Kultur der Eltern, pädagogisches Bewusstsein der Eltern, pädagogisierung der Eltern, Universitäten und Schulen für Eltern, Rolle der Eltern.